

IX MEЂУНАРОДНИ
НАУЧНО СТРУЧНИ СКУП

**САВРЕМЕНА
ТЕОРИЈА И ПРАКСА
У ГРАДИТЕЉСТВУ**

9th INTERNATIONAL
SCIENTIFIC TECHNICAL CONFERENCE

**CONTEMPORARY
THEORY AND PRACTICE
IN BUILDING DEVELOPMENT**

ОРГАНИЗАТОРИ:

- МИНИСТАРСТВО ЗА ПРОСТОРНО УРЕЂЕЊЕ, ГРАЂЕВИНАРСТВО И ЕКОЛОГИЈУ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
- АРХИТЕКТОНСКО – ГРАЂЕВИНСКИ ФАКУЛТЕТ, БАЊА ЛУКА
- ПРИВРЕДНА КОМОРА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
- ЗАВОД ЗА ИЗГРАДЊУ а.д. БАЊА ЛУКА

ORGANIZERS:

- MINISTRY OF SPATIAL PLANNING CIVIL ENGINEERING AND ECOLOGY OF THE GOVERNMENT OF THE REPUBLIC OF SRPSKA
- FACULTY OF ARCHITECTURE AND CIVIL ENGINEERING, BANJA LUKA
- CHAMBRE OF COMMERCE AND INDUSTRY OF THE REPUBLIC OF SRPSKA
- INSTITUT FOR CONSTRUCTION BANJA LUKA

ПОКРОВИТЕЉИ:

- ВЛАДА РЕПУБЛИКА СРПСКЕ
- ГРАД БАЊА ЛУКА, РЕПУБЛИКА СРПСКА, БиХ

SPONSORS:

- GOVERNMENT OF THE REPUBLIC OF SRPSKA
- CITY OF BANJA LUKA, REPUBLIC OF SRPSKA, BOSNIA AND HERZEGOVINA

МЕДИЈСКИ ПОКРОВИТЕЉ:

- РАДИО – ТЕЛЕВИЗИЈА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

MEDIA SPONSOR:

- RADIO-TELEVISION OF REPUBLIC OF SRPSKA

БАЊА ЛУКА, 11. И 12. АПРИЛ 2013. ГОДИНЕ
BANJA LUKA, 11 & 12 APRIL 2013

Издавач: Завод за изградњу а.д. Бања Лука
Publisher: **Institut for Construction Banja Luka**

За издавача: Генерални директор Александар Цвијановић, дипл.инж.грађ.
For the publisher: **General director Aleksandar Cvijanović, Dipl. Civ. Eng.**

Уредници: Проф. др Мирко Аћић, дипл.инж.грађ.
Рајко Пуцар, дипл.инж.грађ.

Editors: **Prof. dr Mirko Aćić, PhD, Dipl. Civ. Eng.**
Rajko Pucar, Dipl. Civ. Eng.

Технички уредник: Рајко Пуцар, дипл.инж.грађ.
Technical editor: **Rajko Pucar, Dipl. Civ. Eng.**

Припрема за штампу: Чедомир Радуловић, дипл. инж. ел.
Сњежана Лепир, дипл. инж. ел.
Reparation for printing: **Čedomir Radulović, BScEE**
Snježana Lepir, BScEE

Штампа: Н. И. Г. Д Независне новине д.о.о., Бања Лука
Printed by: **Nezavisne newspaper**
Тираж: 600 примјерака
Printed: 600 copies
CD ROM: 600 copies

Бања Лука, април 2013.
Banja Luka, April 2013

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОДБОР
ORGANIZING COMMITTEE

1. Александар Цвијановић, дипл.инж.грађ. - предсједник
2. Сребренка Голић, дипл. правник
3. Мр Борко Ђурић, дипл.инж. грађ.
4. Проф. др Миленко Станковић, дипл.инж.арх.
5. Проф. др Мирко Аћић, дипл.инж.грађ.
6. Проф. др Игор Јокановић, дипл.инж.грађ.
7. Миладин Гаћановић, дипл. инж.грађ.
8. Чедо Савић, дипл.правник
9. Рајко Пуцар, дипл.инж.грађ.
10. Горана Станаревић Кењало, дипл.новинар

НАУЧНО-СТРУЧНИ ОДБОР
SCIENTIFIC TECHNICAL CONFERENCE

1. Проф. др Мирко Аћић, дипл. инж грађ. – Београд, Србија - предсједник
2. Александар Цвијановић, дипл.инж.грађ - Бања Лука, РС, БиХ
3. Проф.др Миленко Пржуљ, дипл.инж.грађ. – Љубљана, Словенија
4. Проф. др Драган Михајловић, дипл. инж грађ. – Бања Лука, РС, БиХ
5. Проф. др Миленко Станковић, дипл.инж.арх. - Бања Лука, РС, БиХ
6. Проф. др Михаил Гаревски, дипл. инж грађ. – Скопље, Македонија
7. Проф. др Раденко Пејовић, дипл. инж грађ. - Подгорица, Црна Гора
8. Проф. др Михаило Трифунац, дипл.инж.грађ. – Лос Анђелес, САД
9. Проф. др Предраг Гавриловић, дипл.инж.грађ. – Скопље, Македонија
10. Проф. др Мила Пуцар, дипл.инж.арх.- Београд, Србија
11. Проф. др Бранкица Милојевић, дипл.инж.арх. – Бања Лука, РС, БиХ
12. Проф. др Љубиша Прерадовић, дипл.инж.ел. - Бања Лука, РС, БиХ
13. Мр Михаела Замоло, дипл. инж грађ. – Загреб, Хрватска
14. Бранко Бојовић, дипл.инж.арх. - Београд, Србија
15. Рајко Пуцар, дипл.инж.грађ. – Бања Лука, РС, БиХ

САДРЖАЈ
CONTENTS

ПРЕДГОВОР
FOREWORD

ДОБРИВОЈЕ ТОШКОВИЋ
АНА НИКОВИЋ
БОЖИДАР МАНИЋ

Изградња постојећих градова: критика једне праксе1

DOBRIVOJE TOŠKOVIĆ
ANA NIKOVIĆ
BOŽIDAR MANIĆ
SHAPING THE EXISTING CITIES: A CRITICAL APPROACH

МИРЈАНА ЛУКИЋ

Наша прва подземна железничка станица у центру Београда
„Вуков споменик“13

MIRJANA LUKIĆ
OUR FIRST UNDERGROUND RAILWAY STATION IN THE CENTER
OF BELGRADE “VUKOV SPOMENIK”

ЂОРЂЕ ЛАЂИНОВИЋ
МИРКО АЋИЋ

Асеизмичко пројектовање мостова према Еврокоду EN 199823

ЂОРЂЕ ЛАЂИНОВИЋ
МИРКО АЋИЋ
ASEISMIC DESIGN OF BRIDGES ACCORDING TO EUROCODE EN 1998

ДРАГАН ЛУКИЋ
МАРТИНА ВОЈНИЋ
АЛЕКСАНДАР ПРОКИЋ
МИРОСЛАВ БЕШЕВИЋ
ЕЛЕФТЕРИЈА ЗЛАТАНОВИЋ

Утицај земљотреса на саобраћајнице.....37

DRAGAN LUKIĆ
MARTINA VOJNIĆ
ALEKSANDAR PROKIĆ
MIROSLAV BEŠEVIĆ
ELEFTERIJA ZLATANOVIĆ
INFLUENCE OF EARTHQUAKES ON ROADS

Министарство за просторно уређење, грађевинарство
и екологију Владе Републике Српске
Привредна комора Републике Српске
Архитектонско-грађевински факултет, Бања Лука
Завод за изградњу а.д. Бања Лука

IX Међународни научно-стручни скуп
САВРЕМЕНА ТЕОРИЈА И ПРАКСА
У ГРАДИТЕЉСТВУ
Бања Лука, 11. и 12. април 2013.

Ministry of Spatial Planning, Civil Engineering
and Ecology of the Government of the Republic of Srpska
Chambre of Commerce and Industry of the Republic of Srpska
Faculty of Architecture and Civil Engineering, Banja Luka
Institut for Construction Banja Luka

9th International Scientific Technical Conference
CONTEMPORARY THEORY AND PRACTICE
IN BUILDING DEVELOPMENT
Banja Luka, april 11th and 12th 2013.

Добривоје Тошковић¹, Ана Никовић², Божидар Манић³

ИЗГРАДЊА ПОСТОЈЕЋИХ ГРАДОВА: КРИТИКА ЈЕДНЕ ПРАКСЕ

Резиме:

Досадашња пракса изградње градова била је неефикасна и, у добром делу, проблематична. Они који одлучују нису схватили институцију урганистичког планирања. О изградњи града у обликовном смислу ретко се ко брине. Ипак, има и успешних покушаја који су приказани. Критика обухвата последице примене круте шеме „Атинске повеље“. Страна искуства су демонстрирана кроз достигнућа немачке и чешке школе. У Закључку се истиче да се не могу раздвојити интенције од достигнућа. Данас су градови постали поприште борбе између пропонената идеје о граду као „великој шанси“, и, оних који се држе проспекта „визије града базиране више на грађанској филозофији“.

Кључне речи: критика постојећег, обнова градова, обликовање градова, проблеми инвеститорског урбанизма

SHAPING THE EXISTING CITIES: A CRITICAL APPROACH

Summary:

The previous practice of building cities was inefficient and, in good part, problematic. The decision makers have not understood the urban planning issue. The development of the city in terms of design, is rarely in focus. However, there are some successful attempts that are displayed. Criticism includes the negative consequences of applying the “Athens Charter” rigid scheme. Foreign experiences are demonstrated through the achievement of German and Czech schools. We conclude that the intentions and achievements can not be separated. Today, the cities have become the scene of the battle between the proponents of the idea of the city as a “great opportunity”, and those who stick to the prospectus of “the vision of the city based more on civil philosophy.”

Key words: critical approach, urban renewal, shaping of the cities, “investor’s urbanism”

¹ Др, редован професор, редовни члан академије инжењерских наука и научни саветник Института за архитектуру и урбанизам Србије, Булевар краља Александра 73/II, 11000 Београд

² Мр, Институт за архитектуру и урбанизам Србије, Булевар краља Александра 73/II, 11000 Београд

³ Мр, Институт за архитектуру и урбанизам Србије, Булевар краља Александра 73/II, 11000 Београд

1 УВОД

Досадашња пракса изградње градова била је неефикасна и, у добром делу, проблематична. Ово је, нарочито, наглашено у садашњој фази тзв. „транзиције“ коју карактерише прелаз на тржишну економију привређивања и, процес приватизације. То се види по неспремности наших градова да доношењем Генералних урбанистичких планова – ефикасно одговоре на изазов финансијске спремности инвеститора. Разлог за такву ситуацију је двојак: застарела концептуализација ГУП-ова, с једне стране, и компликована процедура издавања услова за уређење простора.

Тако, сам систем планирања, у већини случајева, још представља крајњу „слику“ пожељног стања града, уместо да се схвати као ПРОЦЕС који се одвија по својим „трајекторијама“ (низом периодичних промена града) које је могуће усмеравати у тим временским оквирима. Тиме би, поред потреба (и жеља) у процес био укључен и фактор „могућности“. Овај фактор омогућује цикличност процеса путем употребе „повратне спреге“.

С друге стране, Детаљни урбанистички планови компромитовали су своју улогу вишеструко. Уместо регулационе техничке компоненте, у ствари, ти планови понављају оно што је Генерални план већ утврдио, без могућности повратног утицаја, и, садрже елементе парцијалних интереса, који, иначе, излазе из оквира планирања и залазе у оквире пројектовања. Тако је изостављена међуфаза – УРБАНИ ДИЗАЈН. У пракси, пројектанти, обично, мало поштују урбанистичке принципе, а урбанисти, такође, мало се држе пројектантских замисли. Урбани дизајн попуњава ту празнину.

Такође, са аспекта тржишног развоја, доскорашњи ДУП-ови, имали су, углавном, рестриктивни карактер са негативним последицама. Јер, из таквих планова, на пример, не произилази ПОНУДА за потенцијалне „потрошаче“ простора. Концепције су, углавном, концентрисане на развој јавног сектора, што, у тренутку појачаног приватног интереса, те планове чини нефлексибилним за прилике које су већ настале. Другим речима, „из данашњег система планова, тешко је уочити начин њихове координације“ [1]. Због тога је урбанистички план на оба нивоа био у отвореном и латентном сукобу са постојећим стањем тј. контекстом. А искуство показује, да баш тај КОНТЕКСТ утиче на нове предлоге, исто тако, као што нови предлози утичу на ПРОМЕНЕ постојећег контекста (постојећег стања).

Али, исто тако, велики недостатак урбанистичке праксе лежи и у томе, што они који одлучују нису схватили институцију урбанистичког планирања као процеса из кога произилазе градске политике за поједине секторе развоја. Уместо тога, сведоци смо волунтаристичких или уско секторских приступа планирању комуналног развоја без узимања у обзир утицаја на целину градског организма. Све је то водило до тога да је у законску регулативу уместо ДУП-ова, поново уведена институција РЕГУЛАЦИОНОГ ПЛАНА. Али, и ту постоје „замке“ због погрешног третирања овог документа. У жижу, тако, улази УРБАНИ ДИЗАЈН као фаза између планирања и пројектовања [2]. Да је он веома важан види се из следеће тачке која се односи на квалитет урбане средине.

2 КРИТИЧКИ ОСВРТ НА КВАЛИТЕТ УРБАНЕ СРЕДИНЕ У ПРАКСИ

2.1 НАША ИСКУСТВА

О изградњи града у обликовном смислу, више се скоро не брине, јер се то сматра чисто техничким проблемом. Међутим, ако уметнички утисак после не одговара ономе што се очекивало, остајемо зачуђени и беспомоћни, посебно, досадом модерних улица и незграпним дејством блоковских маса.

Праве линије и прави углови, остављају нас хладним, то су решења без осећања.

Али, то, ипак, није одлучујуће, јер се и барокни архитекти служе правим линијама и правим угловима, а постижу снажне, често уметничке ефекте. Бескрајно дугачка алеја је досадна. Али и краће улице модерних четврти, делују лоше, па мора да је томе други разлог. Исти је разлог као и код тргова, а то је НЕДОСТАТАК ЗАТВОРЕНИХ УЛИЧНИХ ФРОНТОВА. Стални усеци широких попречних улица, које стварају лево и десно изоловане кућне блокове – главни су узрок што ту нема ни обухватне целине, нити икаквог ефекта [3].

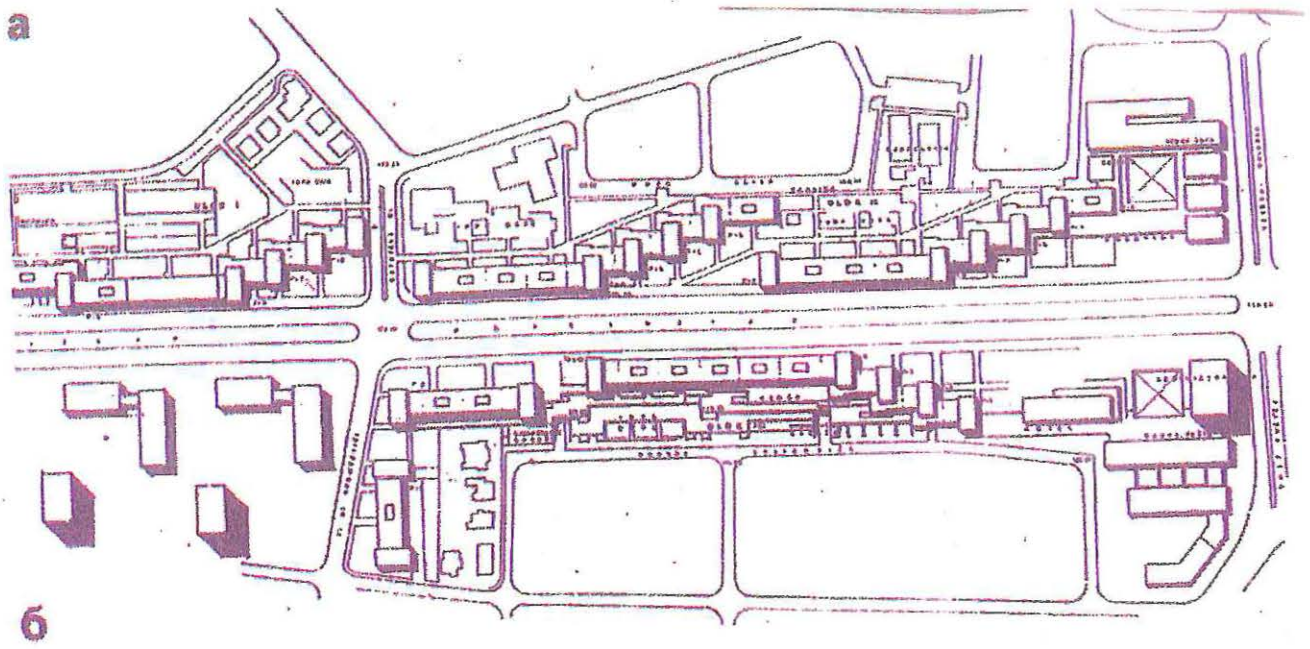
Биће то јасно, ако се старе уличне аркаде, сјајне и по архитектури и по детаљима, пружају без прекида целом улицом. На томе почива цело дејство, и оно не може да изостане, јер само непрекидан низ лукова може да обухвати све у једну композициону целину.

Данас је то ретко, али има и успешних покушаја [4]. Занимљив пример је део Булеvara краља Александра у Београду, на потезу од „Лиона“ до Батутове улице. На страни „Лиона“, иако се не ради о аркадама већ о колонадама тремова, у непрекинутом поретку, постигнута је композициона целина. И не само то, омогућен је континуалан „шопинг“ и заштита од јаког сунца и кише, што обједињује функционалну и уметничку вредност (сл. 1, детаљ а).

С друге стране Булеvara, на истом потезу, слика је сасвим друкчија. Изостало је дејство постигнутог преко пута овог блока. Зашто? Зато што је блок планиран са зградама слободно постављеним у простору без и најмањег јединства. Расцепкани мотив не омогућује континуалне купопродајне активности, нити заштиту од кише и сунца (сл. 1, детаљ б).

Ова размишљања довела су нас до сржи проблема. У савременој изградњи градова однос између изграђених и празних површина је управо обрнут. Раније је празан простор (улице и тргови) чинио утисак затворене целине. То је био циљ и он је постигнут одговарајућим обликовањем. Данас се направи парцелација у правилне затворене облике, а оно што преостаје то је улица или трг.

Савремени урбанистички систем до скоро су били израз круте схеме Атинске повеље. Истичу се три главна система: ПРАВОУГАОНИ, РАДИЈАЛНИ и ТРОУГАОНИ. Њихов једини циљ је био да уреде уличну МРЕЖУ. Намера је од самог почетка чисто техничка. Мрежа улица служи само за саобраћај и никада није у служби уметности, јер, уличну мрежу не можемо осетити нашим чулима и обухватити погледом изузев на плану. Укратко, улица је изгубила карактер и постала саобраћајница.

Слика 1. Жунковић, З. и Живадиновић, М.: Концепт урбанистичког решења Булевару, потез „Лиона“

Figure 1. Žunković, Z and Živadinović, M.: Urban design concept – “Lion”, Belgrade

Када би била развијенија свест о задовољству простором у коме се крећемо, онда би између техничке и уметничке стране требало наћи неки „Modus VIVENDI“.

Када се ради о уличној мрежи, најчешће се примењује ортогонални систем. То је утолико чудно, јер је, са гледишта саобраћаја, тај начин одбачен јер је довео до обавезне семафоризације. А тамо где је то немогуће из материјалних разлога, створене су тешкоће колског саобраћаја на раскрсницама, услед пројектовања на бази саобраћајних праваца, уместо да се пројектује на бази тргова и улица.

Али уметност грађења мора да занемари чим завлада геометријски шаблон са блоковима кућа. Они су узрок што немамо прикладних места ни за соменике ни за дрвеће. Ипак, треба имати на уму да су многе чари старих градова изгубљене заувек, јер, се више не уклапају у животне услове данашњице. Ако, међутим, не дозволимо да судбина неометано иде својим путем, него желимо да спасавамо све што се још од уметничких вредности градова спасти може, онда морамо имати јасну слику о томе шта се још може подржати а шта треба напустити. У том смислу, шта треба претходно имати у виду, у разматрању које следи.

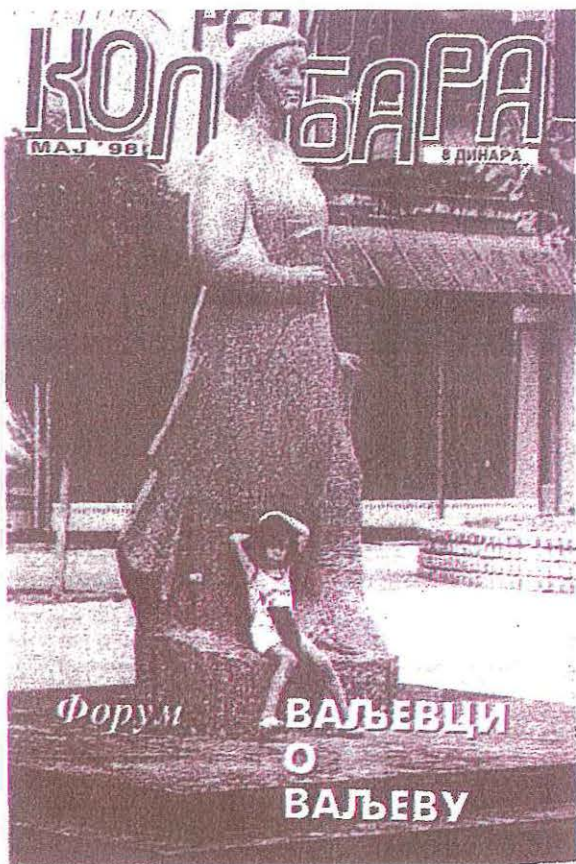
Тако, треба истаћи све оне изванредне тековине модерног урбанизма на пољу хигијене у упоређењу са старим градовима, пре свега, у домену унапређења здравствених прилика. Али, признајући све то, још увек се може поставити питање, да ли се те предности могу постићи једино по цену напуштања свих лепота у градским насељима.

Суштинска супротности између сликовитог и практичног се не може порећи. Ова борба двеју супротних тежњи не карактерише само изградњу градова. Због разних препрека на које наилази, пројектант своје замисли може да оствари само у границама техничких могућности, које су шире или уже, већ, према помоћним средствима којима се располаже, према разним идеалним тежњама и практичним потребама:

У ствари, треба утврдити у коликој би мери стари принципи урбанизма могли бити доведени у склад са потребама данашњице.

Из досадашњих излагања и критике блоковских модела развоја градова не треба извући закључак да је ствар безнадежна. Јер, већ из анализе старих решења види се да има пуно могућности за разна побољшања.

Има низ доказа да се и данас, у овој области, стварају врло значајна и лепа решења, упркос ограничењима која постоје за сликовите и ефектне мотиве, и, упркос свих тешкоћа због строго постављених практичних потреба. То се, нарочито, види у неким савременим концепцијама које имају призив барокних традиција. Природно је, да се основни принципи барока нигде више не испољавају снажно, нити су спроведени свесно сврхе и циља, али су ту и тамо прилично уочљиви. То су, углавном, потковичаст облик основе и слободан простор испред монументалних здања.

Слика 2. Часопис Колубара: Споменик
Десанки Максимовић, Ваљево
Figure 2. Kolubara Magazine:
Desanka Maksimović statue, Valjevo

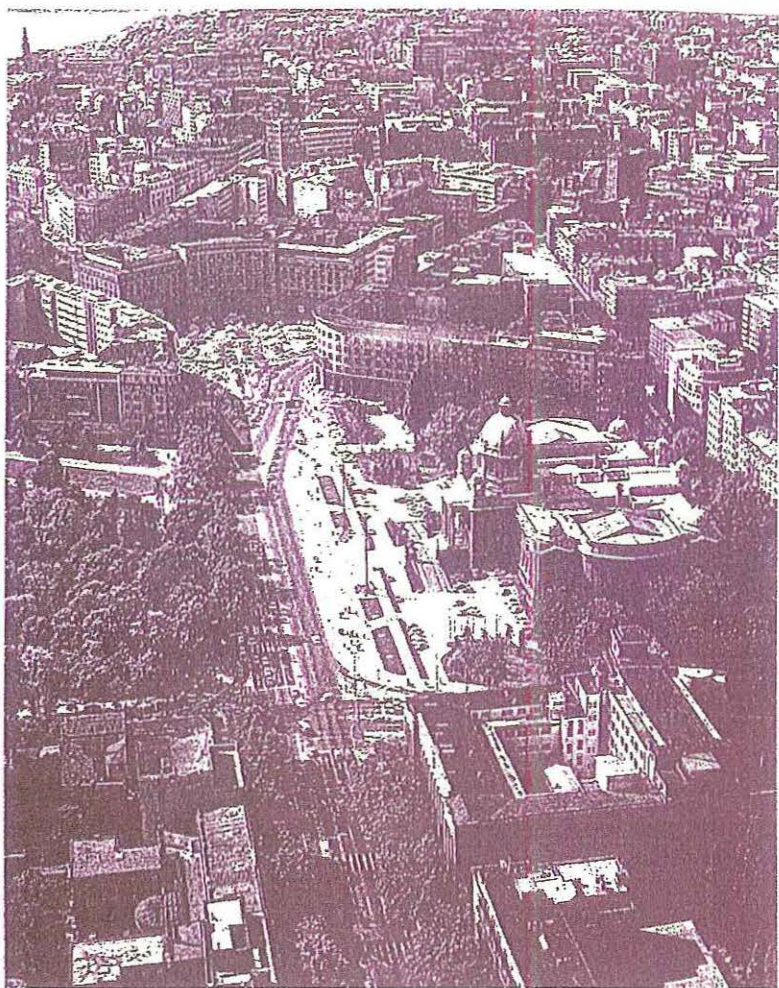
У том контексту, треба истаћи и веома важну улогу ПОЛИТИКЕ ПРОЦЕСА УРБАНИЗАЦИЈЕ. Тако, пре свега, треба зауставити коњуктурно ширење градске територије и сву пажњу концентрисати на ОБНОВУ ПОСТОЈЕЋИХ ГРАДОВА. При томе имати на уму да се нећемо ослободити зла безличности савремених градова, ако такве проблеме пребацимо на леђа случајности. То значи, да се захтеви градитељског обликовања морају формулисати позитивно, јер, данас се више не можемо поуздати у једнодушност погледа и схватања, пошто тако нешто у односу на обликовну слику

Тако су у новије време, у неким градовима мање или више успешно постављени споменици или фонтане. На пример, у Ваљеву је неколико споменика добило одговарајуће место у заштићеној зони града (сл. 2).

Такође, сваки би градић могао да ужива у једном раскошном оригиналном тргу, када би све важније јавне зграде и споменици ту били сакупљени и обједињени у једну хармоничну целину. То треба да буде идеја водилца у концептуализацији нових, односно, обнови постојећих градова, и то, пре парцелисања територије града. Иначе, када су једном ти испарцелисани блокови уцртани у регулациони план, пре размишљања о обликовним аспектима, онда је сваки труд узалудан.

На тако пројектованом делу града, никада и никако не може настати нешто од значаја. Тиме се може тумачити да се успелија нова решења налазе, углавном, у старијим деловима градова, често, на месту порушених зграда, на пример, од бомбардовања. Тако је настао трг Републике у Београду, где су и саобраћајни токови (аутомобилски и пешачки) и споменик кнезу Михаилу, уклопљени у пријатну средину где су и техника и уметност у коегзистенцији.

града, сада не постоји. Морају се теоријских проучити наслеђене вредности прошлости и, пронађене узорке доброг деловања треба поставити као позитивне захтеве и правила за уређење градова (сл. 3).

Слика 3. Иво Етеровић: Потез Главна пошта –
Трг Н. Пашића

Figure 3. Ivo Eterović: Main Post Office – Nikola Pašić
Square

Следећи циљеви су били формулисани као важни, и њихова реализација фаворизована.

а) Унутрашња градска територија мора да буде ослобођена индивидуалног колског саобраћаја, тако, да остане у функцији.

б) Унутрашњи град мора да остане унутар разумљиве путне дистанце свакога те тако да испуни своје функције.

в) Унутрашње градске саобраћајне територије кад буду ослобођене од ауто саобраћаја, треба да се реконструишу.

г) Повећана атрактивност унутрашње градске територије за комерцијалне делатности довела је до потребе да се истражи овај аспект у циљу да се спрече негативне грађевинске промене које узрокује трговина.

Уз то, у обликовању општег изгледа града, захтева се контрола и вођење, како би се заштитио овај „имиџ“ у будућности.

Једно је, при томе, унапред јасно. Ако се полази са гледишта обликовног ефекта, никако се не сме приступити изради плана, а да се претходно не створи представа о томе шта се тражи. Шта треба да постане од тог дела града, какви тргови, какве јавне зграде треба у њему да се сместе.

2.2 СТРАНА ИСКУСТВА

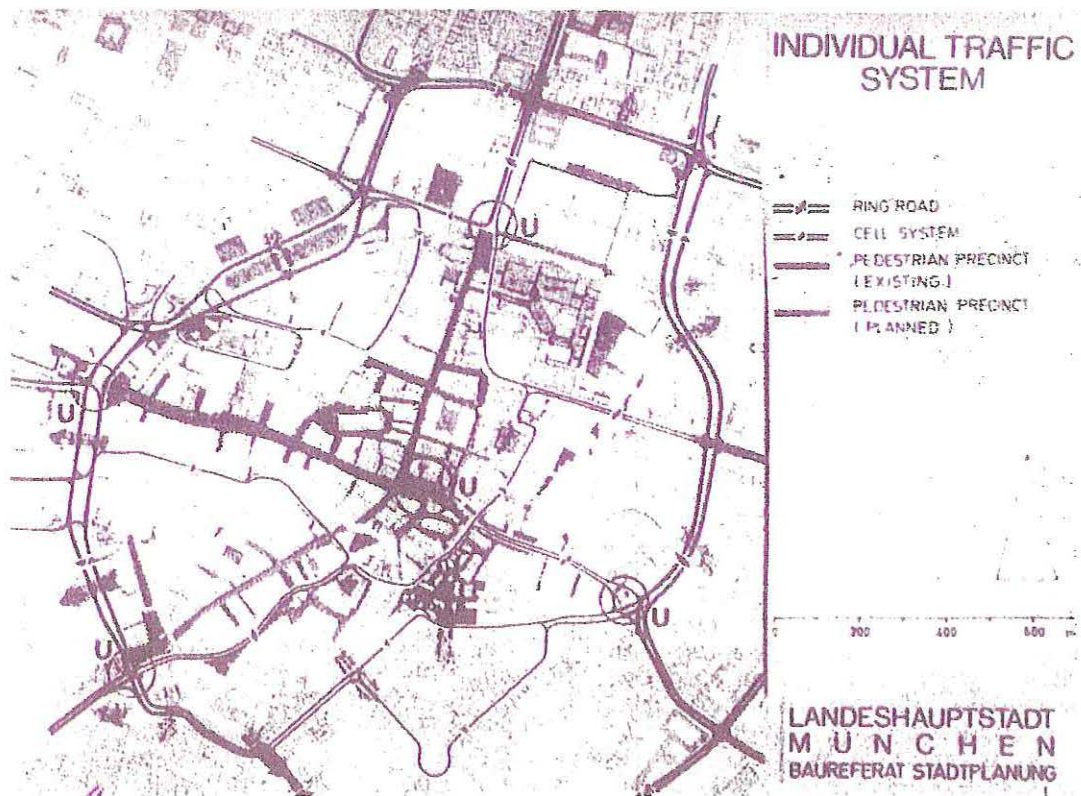
2.2.1 Минхен као пример немачке школе

Овај град је, можда, најбољи пример како треба прићи обнови града. На најбољи начин обједињене су добре стране гледишта функционалиста са поетиком хуманиста и формалиста.

После Другог светског рата, Савет града је одлучио да обнови град, што је могуће више у његовој старој форми. То може да објасни популарност Минхена и његових пешачких зона.

Рушења која је узроковао рат 1939-1945. форсирани су ново планирање града и, са тиме такође и шансу за његово спровођење.

У циљу да се задржи центар старог града слободан од колског саобраћаја – изграђен је кружни пут око периферије на дистанци од неких 1500 м. Унутар овог кружног пута, колски саобраћај је био редуциран на минимум. Установљен је хелијски систем у старом граду, а само извесне секције (хелије) унутар града, могу да имају прилаз из сваког сектора новог кружног пута (сл. 4).

Слика 4. Минхен: Саобраћајни систем
Figure 4. München: Individual traffic system

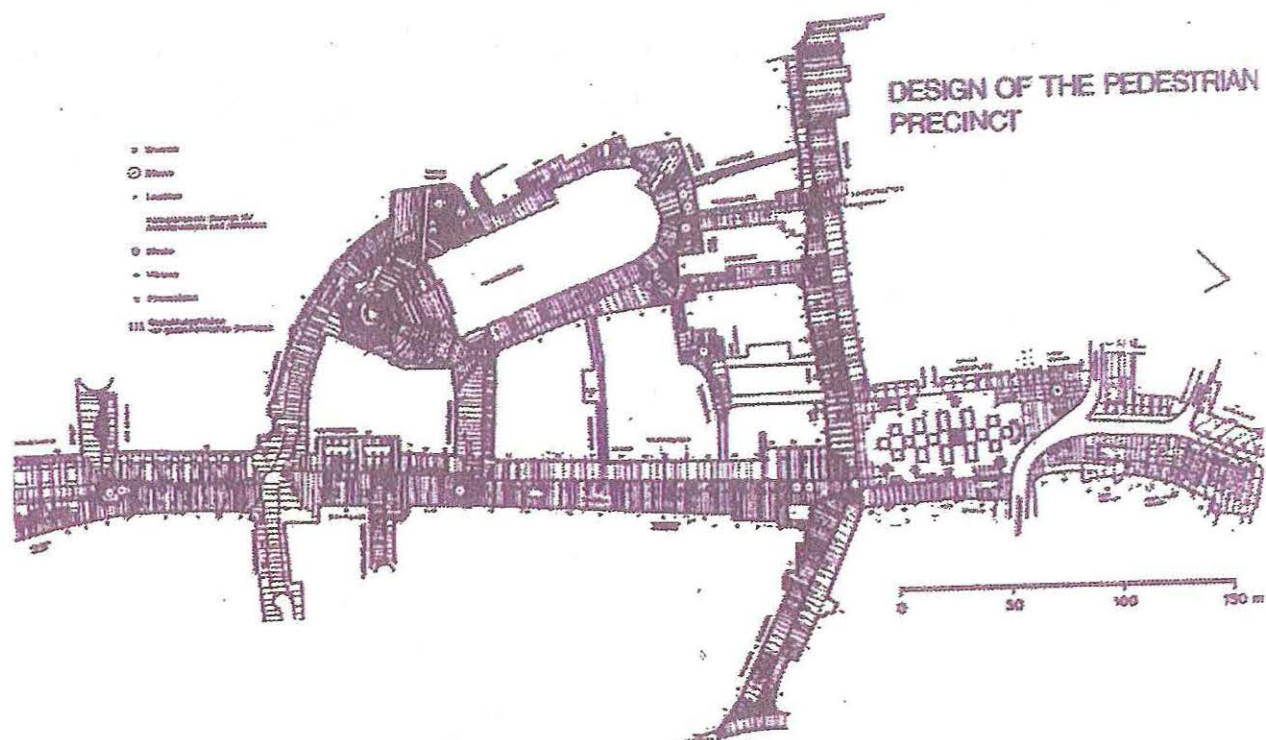
Због редукације индивидуалног колског саобраћаја, наметнула се потреба за јавним транспортним средствима. Изграђен је нови систем подземне железнице. Две линије које следе историјске путеве, састају се у центру града испод „MARIENPLATZ-а“. Када је, већ, унутрашњи град ослобођен пролазног саобраћаја и, комплетирание подземне железничке линије, установљена је основа за стварање ПЕШАЧКЕ ЗОНЕ (сл. 5). Намена ове зоне није само зато што то воле људи. Оне су инструмент живота у градовима. У том смислу мора се одговорити бар на следећа питања:

- а) Које су функције улице и околине градске територије?
- б) Је ли гарантована приступачност оближњим поседима?
- в) Је ли могуће опслуживање потребним јавним транспортним линијама?
- г) Какво треба да буде обликовање по Генералном дизајну?
- д) Да ли је обезбеђено финансирање?

КОМЕРЦИЈАЛНИ ЕФЕКАТ таквог уређења је везан за општу популарност пешачких зона и њихова добра повезаност са свим јавним транспортним средствима што је резултирало у чињеницу да су се многе профитабилне робне куће прошириле.

После Другог светског рата, Савет града је одлучио да обнови град што је могуће више у његовој старој форми. Али, опште унапређење изгледа града, инспирисало је бизнисмене за промене „старо“ за „ново“. Тако је настала опасност у 60-тим годинама

прошлог века, да град крене путем многих других великих градова, да вековима стари изглед града буде замењен модерном али монотоним архитектуром [6].

Слика 5. Дизајн пешачке зоне у Минхену
 Figure 5. Design of the pedestrian precinct in München

Тако су се десиле неке грешке урбанистичког планирања у самом језгру града.

Биле су изграђене вишеспратне зграде на локацијам где то данас нико не би дозволио да се изгради. Чак, подигнуте су неке зграде које улазе у квалитет медиокритетске архитектуре. Ово је изазвало критику градских већника као и многих грађана, који су инсистирали на новим правилима за изградњу која би водила планирање града и заштитила наслеђе. Између осталог, истражено је, где унутар града могу да се дозволе високе зграде а где то није дозвољено. У случају рушења неког објекта кога треба заменити новим, пројекти за нове зграде мора да се поднесу, заједно са молбом за рушење старе зграде. Неки су усвојени а неки одбијени кроз упоредни метод између квалитета старог и новог.

У решавању ових проблема, указала се потреба за експертским саветом. Добијено искуство показало је да архитекти који пројектују као и власници кућа који су желели да обнове своје куће – следиле су конкурсна решења.

2.2.2 Искуства чешке школе изградње

Супротно немачком приступу, који се строго ослања на контекст, земље средње Европе свој ослонац изградње тражиле су у строгом поштовању квази социјалних принципа „Атинске повеље“ која је најбоље одговарала симболима социјалистичке идеологије.

Дедуктивни приступ изради урбанистичких планова, отворио је „одозго“ сасвим детерминисане планове са изразитим функционалистичким карактером. Структурно-функционална и временска димензија су фиксне. Социјално просторна хомогеност

постиже се кроз потпуну контролу раста и развоја насеља и без сукоба интереса у простору.

Ставови и принципи ове школе дефинисани су у ПРИРУЧНИКУ [7]. Град је дефинисан као „територијално ограничена и просторно дефинисана јединица насељавања“. Градске функције су строго зониране по расчлањеној територији а према интенцијама СИАМ-а. Према Б. Стојкову „ова статична подела је у контрадикцији са иманентном особином бића града тј. његовом динамичношћу и сложеностју његовог објективног а поготову субјективног слога“ [8].

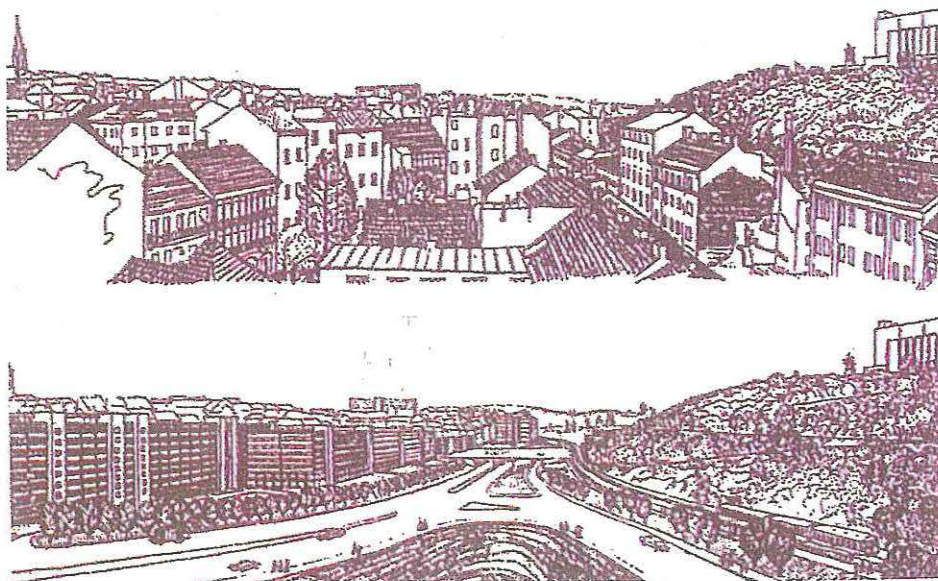
Исти аутор у својој књизи „План и судбина града“ овако коментарише организацију и стурктуру града ове школе: „Овакав униформни тип насеља, у ствари, настаје као последица техно-бирокуратске конвенције, инерције, неинвентивности, као и начина система изградње, односно, система финансирања изградње“. Колико буквална примена принципа "Атинске повеље" деградира њихов смисао види се из наведеног приручника:

„Катастарска територија, ограничена је административним границама града на територију искоришћену за функције насеља“ [9].

Тако је централистички систем планирања условио даљи развој града решењем техничких проблема повезаних са економским захтевима и могућностима материјално-техничке основе. То је знатно утицало на изградњу града која се одвијала по систему коњуктурног ширења, углавном, на пољопривредном земљишту.

А какви су ефекти тако заснованог раста града Б. Стојков, у поменутој књизи, истиче: „Систем вредности, захтеви за афирмацијом нове идеологије бескласног друштва и, релативна занемареност градске економије су, у значајној мери доприносили нескладу друштвених и културних потреба до заостајања постојеће, историјски доказане структуре града (Карлове Вари, Праг), чији се стари и новоизграђени делови кардинално разликују по нивоу урбанистичког стандарда али и духовних вредности“.

Извесно је, да је „формула социјалистичког града јаког идеолошког проседеа резултирало у уништавање старих вредности на рачун нових“. Обнова Прага 60-тих година то потврђује (сл. 6).

Слика 6. Реконструкција Прага револуционарним резом у старо ткиво, у Б. Стојков, „План и судбина града“

Figure 6. Reconstruction of Prague – revolutionary cut into the old urban tissue

3 ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Све што је до сада речено о граду, његовим проблемима и путевима за унапређење стања, потврђује тезу да је град данас у процесу своје трансформације, која обележава ово доба. У том процесу, видимо град као једну велику лабораторију у којој се тестирају ИСКУСТВА. У вредновању делатности људу у изградњи средине, или при трасирању неког смера ка људском благостању, не могу се раздвојити интенције од достигнућа. Симболе те интенције откривамо у изградњи града: симболе доминантне воље неког аутократе, или заједнички израз слободних људи, круту формалност оних који одлучују, скупе претензије новокомпоноване елите и, што је најгоре, примитивизам који, све више, оставља свој печат и деградира све оно што је квалитетно створено у савременом граду.

Тако су, градови постали поприште борбе између пропонената идеје о граду као „великој шанси“, и, оних, који се држе проспекта „визије града“, базиране више на грађанској филозофији. У првом случају, присталице виде град који се развија на бази грађевинског земљишта као „купопродајне робе“. У другом случају, присталице визије града, виде то земљиште више у терминима његове „употребне вредности“. Директно или индиректно, то је довело наше савремене градове до катастрофалне ситуације: промене у просторним концептима (читај потрошачко третирање простора), одразиле су се, квалитативно, на волумен и стилистичке промене у архитектури, обликовању земљишта као и на друга поља креативних напора. Стари модели су резултирали у нове, пешачке површине у аутомобилску окупацију. Град је, практично, у метастази: нападнути су његови кровови, тротоари, фасаде и, у најновије време парцеле. Нестало је правило коефицијента изградње и заузетости парцеле, као резултат тзв. „инвеститорског урбанизма“. Ове болне тачке остају трајан печат небриге и примитивизма, за које су криви и они који одлучују, воде изградњу, и они који нису култивисали осећања као саставни део насељске целине, у којој културан човек не само да ради и борави, већ, и емоционално доживљава своју средину.

Тако, учећи на искуствима прошлости, могли бисмо и данас да се ангажујемо у најмоћнијем периоду за креативно грађење: имамо људе, оруђа, науку, технологију. Али, на том путу, треба одстранити многе препреке да би се дошло до хармоничног развоја. Неке смо, већ, навели као манифестације вала примитивизма. То су, ипак, последице једне много веће препреке која се огледа у међусобном неразумевању, нескладу и непоштовању оних који планирају, пројектују, одлучују и грађана. Они који одлучују (то нису само политичари) треба коначно да схвате, да не могу испунити, на добро града, интересе грађана без замисли планера. Исто тако, планери морају преиспитати своје досадашње приступе и прилагодити их новим друштвеним и економским условима тржишне привреде и, у том контексту, да понуде концепте тзв. мешовите градње која би грађанима омогућила избор задовољења својих потреба.

Наши носиоци планирања развоја и пројектанти, често, покушавају да спроведу европске визије, користећи наше друштвено-политичке услове и финансијске могућности, као и прописе локалних органа власти. Али, европске визије нуде идеале са ограниченом применљивошћу у нашој средини. Недостају нам наше визије које би прилагодиле многе европске вредности нашим контекстуалним условима. При том, то су вредности а не форме везане за њих. Остаје, дакле, проблем како тим вредностима дати одговарајућу форму овог поднебља. А истраживање форме урбане средине би стагнирало без имагинације плодних умова.

Руковођење градом треба да се ослони на стандарде урбаног развоја који ће убедити људе да ће бити вредно утрошити средства за ревитализацију својих градова. То захтева велике одлуке и ми морамо бити спремни да их донесемо, баш сада, када нам је урбана ситуација веома лоша.

Вођени високим моралним осећањима, а делујући слободно, људи могу да трансформишу своје „градове сутрашњице“ имајући увек у виду свој КОНТЕКСТ.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Стојков, Б.: *План и судбина града*, Грађевинска књига, Београд, 1992.
- [2] Тошковић, Д.: *Урбани дизајн*, Урбанистички завод Републике Српске, Бања Лука, 2000.
- [3] исто
- [4] исто
- [5] *Минхен као пример немачке школе у Landeshauptstadt München Baureferat Stadtplanung.*
- [6] исто
- [7] *Zasady a pravidla uzemního planování*, Brno, 1984.
- [8] Стојков, Б, op.cit.
- [9] op.cit pod 7.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

624.04/.05(082)

**МЕЂУНАРОДНИ научно стручни скуп Савремена теорија
и пракса у градитељству (9 ; 2013 ; Бања Лука)**

Савремена теорија и пракса у градитељству /
IX међународни научно стручни скуп, Бања Лука,
11. и 12. април 2013. године ; организатори
Министарство за просторно уређење, грађевинарство
и екологију Републике Српске ... [и др.] =
Contemporary Theory and Practice in Building
Development / 9th International Scientific
Technical Conference, Banja Luka, 11 & 12 april
2013 ; organizers Ministry of Spatial Planning
Civil Engineering and Ecology ; [уредници,
editors Мирко Аћић, Рајко Пуцар]. - Бања Лука :
Завод за изградњу, 2013 (Бања Лука : Независне
новине). - 468 стр. : илустр. ; 24 цм

Радови на срп. и енгл. језику. - Тираж 600. -
Библиографија уз сваки рад. - Summaries.

ISBN 978-99955-630-8-0

1. Република Српска. Министарство за просторно
уређење, грађевинарство и екологију

COBISS.BH-ID 3623704